

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE

DÁVID ANTA

92 DEC 3 N
KÉZDI VÁSÁRHÉLY

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

DÁVID IRÁLY JÁNOS
KÉZDI VÁSÁRHÉLY.

Hatodik évfolyam.

SZAMOSUJVÁRTT

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

1892.

	Lap
<i>Márton Dávid,</i>	Markovich Jakab 65
» »	Markovich Jakab sirjánál 67
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Eufemia (költemény) 16
» » »	Egy örmény író uti rajzaiból. 39
» » »	Nagy Theodosius császár emlékezete az örmény egyházban 77, 100, 133
» » »	Örményországi képek 161, 197, 225, 264, 292
» » »	Eszményi szerelem 323
» » »	U lennék (költemény; Hovhanniszián szerelmi dalaiból) 356
<i>Moszgofján Chacshádur,</i>	Átámá vistên (költemény) 23
<i>Dr. Nuricsán József,</i>	Az örmény konyha chemiája. 139, 170
<i>Ornstein József,</i>	Római telep Szamosújvár határán , 248
<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	Az örmény, mint indogermán nyelv 283, 306
<i>Papp Mózes,</i>	Örmény régiségek Berlinben 304
<i>S. A szamosújvári gyógyfürdő</i> 213
» szamosújvári levelek: I. Nemzetiségi viszonyainkról 253	
	II. A muzeum gyűjteményei 285
	III. A népkert. 317
	IV. A szegény-segélyezés 370
<i>Simay Gergely,</i>	Testvérek vagyunk (Besiktháslián költeménye). 212
» »	Gyermek-hangok (Aghájancz Leó költeménye) 263
» »	Mámigonián Vártán dala (Pátkánián Ráfáel költeménye) 353
<i>Dr. Simay János,</i>	Egy iskolalátogatás története. 215
<i>Szongott Kristóf,</i>	Szamosújvár országgyűlési képviselői (1842—1891) 1
» »	Az örmények és törökök 82
» »	Mivel ajándékozta meg 1848 a hazai örménységet 107
» »	Menyekző Arabgirben. 121
» »	Mály Mihály mérnök-kari tábornok . 129
» »	Az örmény hagyományból. — Húsvéti czikk 144
» »	Erzsébetváros hatósági határozataiból 151, 180
» »	Id. gróf Teleki Sándor 176
» »	Házasság Vánban 177
» »	Könyvismertetés 217
» »	Az új kereskedelmi miniszter 245
» »	Képviselői látogatás. — Molnár Antal választói körében. 313
» »	Örményország tanulmányozása. 343
» »	Pátkánián Kherovpe 355

	Lap
» » Karácsonyi történet. — Novella. —	357
Gróf Teleki Sándor, Egy magyar armenista	228
Dr. Temesváry János, A gróf Karátsonyi család öse és genealogusaink	42
» » » A gróf Karátsonyi család ősi nemes- sége és czimerbővítései.	72
Vikár Béla, Ádám bújja (költemény)	23
*	
A katolikus örmények. »A kath. hitterjesztés lapjai«-ból	184,
	[219, 255
A szamosújvári országgyűlés. — Jókai Mór, »A Damokosok« czimű regényes történetéből	84
Amicus, Költői levél	238
Anonymus, Névtelen indítvány.	344
† Lukács György. »Nemzet«	287
Nyilatkozatok a magyar Choreneiről	374

II. Kisebb közlemények.

	Lap		Lap
A British muzeumból	256	Egy lap Árdzruniról	190
A budapesti örmény kath. egyház	320	Egy örmény phisiolog	222
A budapesti örmény kath. hitközség	320	Gopcsa Joachim	122
A budapesti örmény katho- likusok	349	Húsvéti üdvözet	157
A dáláuzi	31	Kamenietz-Podolski	62
A »Földrajzi közlemények«	256	Kétszázezer forintos milleni- umi alapítvány	93
Alapítvány a millenniumra.	219	Kelengye-jegyzék	157
A magyar nyelv	123	Klapka György	222
A magyar országgyűlés ör- mény tagjai	122	Négyezer esztendő	124
A párisi örmények	381	Ó Felségének királylyá koro- náztatása	221
A perzsa-örmény háborúk	382	Örmény áldomás Budapesten	382
Aranymise	347	Örmények Jassyban	62
A testvérvárosból	31	Örmény kath hitközség a fővárosban	288
A vallás az orosz hatalom kezében	189	Örmény képviselők Románi- ában	256
Egyetemi tanárok	190	Pátkánián Ráfáel temetése	382
		Régiség-gyűjtemény.	124
		Dr. Wenzel Gusztáv	222

III. Irodalom és művészet.

	Lap		Lap
A költő jubileuma	222	Húsvéti örmény népdal	159
A Lusineán-család érmei 256 után		Képes naptár 256 után	
A magyar Chorenei	350	Levél Nápolyból	190
A párisi »Temp«	190	Liszt Ferencz tanítványa	383
Az »Armenia« képes naptá- ra 1893-ra	320	Moszkofán költeménye	32
Az örmény és latin nyelv	94	Műtárgyak	94
Az örmény hirlapirodalomból	63	Örmény énekesek	159
Az örmény sajtó Oroszor- szágban	124	Örmény felirások	94
Ájvázovszky képei	383	Örmény katolikus hitközség a fővárosban 288 után	
Bodenstedt Frigyes	223	Öt Ájvázovszki-kép	63
Doktori értekezés	191	Régészet	125
Egineán költeménye 256 után		Régi evangéliumos-könyv	125
Egy iskolai tudósítvány.	191	Tordai Grail Erzsi	351
Emin végrendelete	32	Új zenemű	190
Érdekes beszéd	223	Új zeneművek 320 után.	
		II. Vilmos császár képe 256 után.	

IV. Közgazdasági élet.

	Lap.		Lap.
A gyapjúkereskedés Trans- kaukasia- és Persiában	126	Keleti forgalmunk	191
A mogyoró kivitel	160	Kereskedelem és állattenyésztés	223
A philippopolisi kiállítás	383	Kereskedelmünk Algirban	383
A Székelyföld 320 után		Magyar-keleti csomag-for- galom	64
A szüzet Armeniában	95	Magyar liszt Kis-Ázsiában	191
A világforgalom útja	32	Naftaforrások a Kaukazu- ban	64
Az ipar fejlesztése	384	Örmény ipartanműhelyek	159
Az orosz kukorica-termés	95	Pincze-egylet 124,352	
»Die Urgeschichte des Men- schen«	127	Postamasteri értekezlet 288 után	
Egy manchesteri örmény 256 után		Szőlőmivelés	127
Határ vámkezelés	126	Tengerközi csatorna 320 után	
Kándzág tartomány	95		

V. Mi újság az örmény világban?

	Lap.		Lap.
»A birodalom támasza«	224	Dseráz Minász felolvasása	64
A gazdag örmény végrendelete	224	Egy chicagói lap	224
A hol az adópénzzel börtönt építenek	160	Egy hires philarmen	320 után
A jávai örmények	64	Gajzágó Manó	256 után
A kaukázusi örmény iskolák	192	Gajzágó Salamon	256 után
A »Méság«	384	Halálozások	127
A »Méság« munkatársa	320 után	Hymen	127
A new-yorki örmény templom	192	Kátholikosz választás	192
A párisi örmények	128	Magyar zászlószentelés Konstantinápolyban	256 után
A strasburgi egyetemen	128	Markovich Jakab	32 után
Az angol parlamentben	128	Mit gondol a kadi	160
Az ecsmiádzini synodus	127	Molnár Antal dr.	256 után
Az orientalisták kongresszusa	352	Naptár változtatás	96
Az oroszországi inségesek	96	Örmény turista	96
Az új kátholikosz	384	Pap Simon	95
Ágoc Popovics	256 után	Pátkánián Ráfáel	320 után
Akoncz Alajos	256 után	Patrubány Lukács dr.	256 után
Almanach	127	Rövid hírek 224, 288 után,	352
Báró Dániel Ernő	192	Szamosújvár diszpolgára	160
Conipeare armenista	32 után	Szenkovics Márton	256 után
		Täbrisz püspöke	320 után
		Tudósítás Aydinből	96

VI. Képeink.

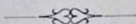
A jelen évfolyamban összesen 15 képet adtunk: Szamosújvár országgyűlési képviselői, Csiky Gergely, Markovich Jakab, Wolff Gábor, Mály Mihály, Ararát, Gr. Teleki Sándor, Világosító Szt-Gergely, Kip-göl az Araráton, Hászun Antal, Gr. Kuun Géza, Oszlopmaradványok Tiridát templomából, Czetz János, clichirozott aláírás, Pátkánián Kherovpe.

VII.

A borítékon: Különfélék, Hazai tudósítások, Hazai krónika és Szamosújvári Híradó, összesen huszonnégy lapon.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

Ábrahámné Gámán Erzsi (Sz.újvár).
Dr. Akontz Károly (Kolozsvár).
Ávédik Lukács (Erzsébetváros).
Bárány János (Maros-Vásárhely).
Bárány Lukács (Szamosújvár).
Cselingárián Jakab (Budapest).
Csiky Lukács (Erzsébetváros).
Csontos János (Budapest).
Czetz János (Buenos Aires; Amerika).
Duha Dávid (Újvidék).
Dr. Erődi Béla (Budapest).
Dr. Esterházy Sándor (Kassa).
Esztegár Gergely (Szamosújvár).
Dr. Esztegár László (Bécs).
Fáraó Simon (Csikszépvíz).
Fehér Gerő (Gyulafehérvár).
Fogalyán Tivadar (Deés).
Dr. Gopcsa Jakab (Szamosújvár).
Dr. Gopcsa László (Budapest).
Govrik Gergely (Erzsébetváros).
 † *Dr. Hánusz János* (Bécs).
Harmath Lujza (Moson).
Dr. Herrmann Antal (Budapest).
 † *Höke Lajos* (Kaposvár).
Dr. Issekutz Viktor (Erzsébetváros).
Kapatán Márton (Szamosújvár).
Karácsonyi Károly (Szamosújvár).
Dr. Kábdébó Ferencz (Maros-Vásárhely).
Kritsa Klára (Gyergyó-Szt-Miklós).
Kritsa Konrád (Gyergyó Szt-Miklós).
Gróf Kuun Géza (Maros-Németi).
 † *Markovich Jakab* (Erzsébetváros).

Dr. Mály István (Kolozsvár).
Márton Dávid (Erzsébetváros).
Dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár).
Dr. Moldován Gergely (Kolozsvár).
Dr. Molnár Antal (Budapest).
Moszgoftán Chácshádur (Bukarest).
Novák Antal (Szamosújvár).
Dr. Nuricsán József (Budapest).
Orel Máté (Gyergyó-Szt-Miklós).
Ornstein József (Szamosújvár).
Papp Mózes (Kolozsvár).
Páll Bogdán (Szamosújvár).
Dr. Patrubány Lukács (Budapest).
Dr. Réthy László (Budapest).
Rudnyászký Gyula (Debreczen).
Sándor József (Kolozsvár).
Simay Gergely (Szamosújvár).
Dr. Simay Gyula (Kolozsvár).
Dr. Simay János (Budapest).
Szongott Kristóf (Szamosújvár).
Szongott Margit (Bécs).
Gróf Teleki Sándor (Budapest).
Dr. Temesváry János (Zombor).
Torma Zsófia (Szászváros).
Törös Tivadar (Nagy-Beeskerek).
Dr. Turcsáné Placsintár Gizela (Klzs.v.).
Dr. Turcsa János (Kolozsvár).
Turcsa Mihály (Bécs).
Tutsek Anna (Kolozsvár).
Veszely Károly (Borbánd. u. p. Gy.-F.).
Vikár Béla (Budapest).

Összesen : 63.

Szamosújvár országgyűlési képviselői.

Szamosújvár országgyűlési képviselői.

(1842—1891.)

Azma, közéletünk újabbkori történetébe immár maradandólag beiktatott férfiak arcképeit és életrajzi vázlateit adom ime egy közös keretbe foglalva, a jelen füzet élén, kik az óta hogy a magyar törvényhozás Szamosújvár szabad kir. várost, a haza földjén alakult örmény telepek eme jelentékeny központját (és Erzsébetvárost, a magyar földi örménység másik anyavárosát is) országos képviseltetési joggal felruházta, — különböző időben e város alkotmányos követeivé, illetőleg képviselőivé lettek megválasztva; azon félszázad alatt, mely legelső diaetái követeinknek Novák Márton és Jakabb Bogdánnak kolozsvári (1842-iki) országgyűlésen történt ünnepélyes megjelenése óta napjainkig lefolyt.

E hosszú időszak alatt városunk tulajdonképp csakis azon kilencz férfiú által volt a törvényhozás kebelében tényleg képviselve, kiknek arcképei, mai képcsoportozatunkban láthatók; miután dr. Sárosy Ferencz, ki 1848-ban választókerületünkben szintén népképviselői mandatumot nyert, váratlanul közbejött súlyos betegsége miatt képviselői állását tényleg el nem foglalhatta, — s miután azon négy, szintén megválasztott képviselő, kik Simay Gergely és Gajzágó Salamon leköszönése folytán, az 1863. évi nagyszebeni tartománygyűlésen részt venni nem akarván, azonnal megválasztatásuk után hasonlóképen lemondottak (névszerint: Gajzágó Kristóf és Szappanyos Miklós; ezeknek visszalépése után Duha Imre és Moldován Simon) e város volt országgyűlési képviselőinek tulajdonképpen szintén nem tekinthetők.

Mindezek előrebocsátása után, mielőtt az egyes életrajzi adatoknak vázlatos felsorolására áttérnék, — nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy Szamosújvár városa ősi hagyományos jellegéhez hiven minden időben örmény katolikus képviselőt küldött a magyar országgyűlésre; s így méltán kiérdemelte, hogy a »magyar-örmény metropolisz« sokszor hallott dísznevével tiszteltessék meg... S most már legyen szabad itt rövid élettörténetét adnom kilencz eddigi képviselőnknek!

Novák Márton.

Azon történeti előzmények, melyeknek eredménye lőn, hogy az erdélyrészi (örmények által lakott) szabad kir. városok — Szamosújvár és Erzsébetváros — az országgyűlés által két-két követ küldésének jogával ruháztattak fel,*) e folyóirat egyik nem rég megjelent cikkében már részletesen elbeszélgetvén, ezúttal azok ismétlését mellőzhetőknek vélem.

Országgyűlési képviseltetésünk történetének időrendi előadásában tehát egyenesen ott vehetem föl az ismertetés fonalát — megfelelve arczképcsoportozatunk sorrendjének is, — midőn legelső követünk a kolozsvári (1841—43-iki) országgyűlésen az erdélyrészi Karok és Rendek tiszteletreméltó testületében megjelentek, — kifejezést adva személyes megjelenésük, sőt ünnepélyes nyilatkozataik által is azon örvendetes közjogi ténynek, mely a két örmény város honfűsítésében és követküldési joggal törvényesen lett felruháztatásában nyilvánult, s mely a hazában már hosszabb idő óta megtelepült és meghonosult örménységet ezáltal is elévülhetlen hálára s még forróbb hazaszeretetre kötelezé.

Az a két tekintélyes férfiú, kik legelőször gyakorolták városunk nevében az országgyűlésen szavazatjogaikat, mint említettem, Novák Márton és Jakabb Bogdán volt. Neveikkel kezdődik azok névsora, kik e várost a magyar nemzet nagy tanácsának országos üléseiben, az azóta le-

*) Városunknak 1878-ig volt két-két képviselője. Sz. K.

folyt negyvenkilencz év alatt napjainkig képviselték; s a kiknek száma immár kilenczre emelkedett.

Novák Márton azon jeles magyar-örmény család ivadéka volt, melynek egyik őse Románia földjéről, Fok-sánból költözött be Erdélybe. Atyja még használta a »fok-sáni« előnevet is. Novák Márton Magyar-Láposon született, Belső-Szolnok megyében, — hol a családnak birtoka is volt. Iskolai tanulmányainak befejezése után a megye akkori irányadó vezériférfiaival lépett társadalmi és politikai érintkezésbe; s a birtokának kezelésével járó teendők mellett, később a póstamesteri tisztelet is elvállalta.

Évek hosszú során keresztül viselte — mint Szamosújvár város főbirája, — a városelőjárói tisztelet, mely állását híven és tekintélylyel töltötte be; s az úgynevezett belső-mező-útczát, — melynek sarkán a keleti oldalon épült kéttelkű udvarház sajátja volt, a polgárság; az ő emlékére még sokáig »biró-útczának« (»birovin-orámé«) nevezte.

Az országgyűlésen szintén elismerést és tiszteletet szerzett azon állásnak, melyet, mint Szamosújvár első ízben megbízott érdemes követe eltolgalt; melyet küldetéséhez s az örmények hazafiságához híven és méltóságteljesen betöltött.

Egyetlen, jeles képzettségű fia, az első nejétől — Kiss Ernő unokatestvérétől — született Novák Tódor, az 1848/49-iki mozgalmas korszak le első áldozatainak egyike lön; mert Pesten mindjárt a forradalom kezdetén a magyar ügy érdekében tett nyilatkozatáért Windischgrätz által kivégeztetett, távollevő édes atyjának s egész családjának legmélyebb bánatára. . . .

Novák Márton meghalt 1851. június 6-án Szamosújvárt. Ő volt városunk utolsó közigazgatási főbirája.

Jakabb Bogdán.

Jakabb Bogdán született Nagy-Váradon 1809-ben. 1827 szept. 1-én tette le az első hivatali esküt: Krassó-megyében, hol két évig, mint írnok szolgált; 1829—1835-ig

a pesti kir. táblánál hites jegyző. 1836-ban jött Szamosújvárra, hol azon év ápril. 5-én főjegyzővé választatott, mely tisztet viselte 1849. júl. 9-éig. Ez időtől kezdve a város polgármestere volt, s ezen állását csak 1861. ápr. 11-én hagyta el, midőn az erdélyi főkormánysszékhez ment tanácsosnak.

Annak a 25 évnek, mit Szamosújvár város szolgálatában töltött, nevezetesebb mozzanatai ezek:

Az 1841—43 és 1846—47-iki erdélyi országgyűlésen Szamosújvárnak oly jeles és tekintélyes követe volt, *) hogy érdemeit az országgyűlés ajánlatára V. Ferdinánd király czimerleveses (armalista) nemességgel jutalmazta meg. Az erről szóló hivatalos irat szó szerint a következő:

„110. Eln. 1848.

Nemzetes Főjegyző Ur!

A közelebbi múlt országgyűlésnek üdvös eredménye ötletéből méltóztatott ő Felsőge e folyó hó 10-én kelt legfelsőbb kéziratánál fogva Uraságotat Erdélyi czimeres nemeknek legkegyelmesebben kinevezni.

Mit addig is, míg a maga útján ez iránt bővebben értesítettnek, Uraságotnak örömtudás végett ezen érdemlett kitüntetésbeni legszivesebb részvétem nyilvánítása mellett ezennel megírni kívántam.

Többire szokott becsüléssel maradván Uraságotnak

kötelezettje

Kolozsvártt Boldogasszonyhó 19. 1848.

Gróf Teleki József.

1861. febr. hó 11-én Gyulafehérvártt tartott 40 tagú országos értekezleten, melynek b. Kemény Ferencz volt elnöke, Jakabb képviselte az erdélyi szab. kir. városokat.

Úgyanazon évben az erdélyi kir. főkormánysszékhez tanácsosnak neveztetett ki. Mint ilyen Szamosújvár város

*) Egy főrangú erdélyi képviselő, azon időben, így nyilatkozott Jakabb Bogdánra vonatkozólag: »Nem vagyok író, nem vagyok szónok, — de ha kell irok regényt, irok novellát; sőt ha meg kell lenni a főzőm Jakabbot az országgyűlésen!«.

hatóságának szervezésére kormánybiztosul küldetett. — 1868-ban a főkormányshéknél viselt tanácsosi állásának megtartása mellett a kolozsvári jogakadémia igazgatójává és a jogakadémia mellett fennállott államtudományi és államvizsgálati bizottság elnökévé neveztetett ki. Arról, hogy minő eredménnyel viselte ezen megbizatasokat, tanuskódnak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 7505/1869 sz. a. k. iratának következő szavai: »Különösen elismerést méltóztatott nyilvánítani a közoktatásügyi miniszter Méltóságódnak azon tapintatos eljárásért, melylyel a megindított rendet és fegyelmet a vezetésére bizott jogakadémian rövid idő alatt helyreállítani sikerült.«

1869. máj. 1-én Budapestre neveztetett ki a földmívelés, ipar és kereskedelemügyi miniszteriumhoz osztálytanácsosnak. Kolozsvárról való távozása alkalmával az erdélyi kir. biztos 268 eln. sz. alatt kelt és Jakabbhoz intézett iratában a többek közt ezeket mondja: »Van szerencsém ez alkalommal Méltóságódnak különösen a kolozsvári jogakadémianak bár rövid tartamú igazgatása alatt bokros tendői mellett is tanusított buzgalmaért és tapintatos eljárásával kivivott megnyugtató eredményeért vallás és közoktatási miniszter Ur ó Nagyméltóságának elismerésteljes köszönetét tudtul adni.«

Négy évet töltött osztálytanácsosi minőségében; honnan 1873-ban az új Szörénymegye első főispánjává nevetetett ki. A főispáni széken 3 évet szolgált; végre 1876-ban — saját kérelmére — nyugalomba lépett. De ott hagyva ismét csendes nyugalmát, egyideig újra Szamosújvár képviselői mandatumát viselte 1878—1881-ig.

Kötelességeit a közpályán híven teljesítette; a »sáfárkodására bizott tőkét nem adta vissza kamat nélkül.« A közszolgálatban eltöltött félszázad alatt (1827—1876) mindig tevékeny, munkás életet élt. Ez jellemezte hosszú hivataloskodását s az elismerés természetyszerű következményei voltak többszöri előléptetései és kitüntetései.

Kolozsvártt 1887. nov. 22-én adta vissza lelkét Teremtőjének, élte hetvennyolczadik évében.

Korbuly Bogdán.

Korbuly Bogdán Szamosújvárt született 1803. ján. 9-én. Tanult szülővárosában és Kolozsvárt, a jogból Maros-Vásárhelytt tett vizsgálatot. Tanulmányai befejezése után nem keresett kenyeret. »Ne vállalj hivatalt — mondá apja — van miből megélned.« De helyet foglalt az esküdt közönség (communitas) tagjai között.

Ezen idő tájban (1840) történt, hogy Dobokamegye, mely hol Széken, hol Bonczidán székel, praetoriumát Szamosújvárra akarta áttenni. Szamosújvár város közgyűlése is tárgyalta e kérdést. Egy kisebb párt be akarta fogadni a megyét, azonban az ellenpárt győzött. — Most a megye hirdetett gyűlést, melyre a város, mint birtokos, szintén küldött biztosokat. Korbuly Bogdán és egy esküdt ment a gyűlésre. A küldöttek utasításában ki volt mondva, hogyha a megyei gyűlés azt határozná el, hogy székhelyét Szamosújvárra teszi át, a biztosok mondjanak ellent. Korbuly az utasítást követte. Azonban a megyei gyűlés kimondotta, hogy a székhely: Szamosújvár és küldött is rögtön a gyűlés színhelyéről Szamosújvárra embereket, hogy megyeháznak való alkalmas épületet vegyenek. Megvették a felsővizútczában a dr. Demsik-féle házat. A gyűlés addig el sem oszlott, míg a kiküldöttek vissza nem jöttek és jelentést nem tettek eljárásuk sikeres eredményéről.

De a város többségének nem kellett a megye. Mivel pedig a kormányzék, mely a házvásárlást is helybenhagyta, Dobokát pártolta, — a város Ő Felségéhez, a magyar királyhoz folyamodott: Korbuly Bogdánt és Duha Kristóf tanácsost Bécsbe küldötte. Voltak azonban, kik úgy vélekedtek, hogy ily fontos ügyben egy kéttagú bizottság sikerrel nem működhetik; azért azt indítványozták, hogy küldjön ki a közgyűlés még bár két tagot. A választás Bogdánffi Gábor helyettes főbíró- és Bárány István (Der-Esztepán) örmény szert. kath. papra esett. A közgyűlés, mely a Felséghez intézendő folyamodvány szövegét megállapította, a következő tagokból állott: Bogdánffi Gábor helyettes főbíró, Gajzágó Ferencz, Czetz Bogdán, Gajzágó János, Simai Tódor, Gajzágó Dávid, Duha Kristóf tanácsosok; a

communitásból: Simai János orator, Moldován Simon, Bogdánffi Gergely, Korbuly Bogdán, Bárány Bogdán, Bulbuk Kristóf, Gajzágó Lukács, Merza Emanuel, Gajzágó Kristóf, Merza Lukács, Simai Tódor és Govrik Gergely levéltárnok. Alig ment fel a bizottság, a folyamodvány legfelsőbb kézjeggyel ellátva leküldetett az udvari kancelláriához. Erre csak Korbuly maradt fenn, a bizottság többi három tagja leutazott. *)

Korbuly levéllel értesítette a várost az ügy állásáról. Erre a közgyűlés 1840. áug. 19-én tartott üléséből a többek közt ezeket írta a »kedves esküdt úr«-nak: »Őszintén hiszi a közgyűlés, hogy azon bizodalomnál fogva, miszerint ezen bizottsági tisztet megnyerte, valamint eddig mindent megtett, úgy ezután sem mulaszt el semmit, mi a kérdés alatti ügynek kedvező ellátására czélarányos leend. . . «

Nemsokára Ő Felsege az udvari kancellária felterjesztése alapján azt határozta, hogy a megyeház maradjon az eddigi székhelyen.

És itt talán kérdi a tisztelt olvasó, hogy vajjon miért nem fogadta be Szamosújvár város polgársága Dobokamegye székházát, holott mai napság nem egy város még áldozatok árán is szeretne megyei központtá válni? Talán szükkörű felfogás, vagy separaticus irányzat? A ki ismeri a hazai örménységet, az evvel nem vádolhatja elődeinket, kik latba vetve minden körülményt, úgy találták, hogy alig áll arányban az a szellemi előny és anyagi haszon, mit egy megyei központ nyujt, avval a sok eshetőleges kellemtelenséggel, melyekben részeltetné őket némely áriszokrátá önkénye, kiknek hite szerint »az ember a bárónál kezdődik.« Azonban »tempora mutantur et nos mutamur in illis.« A 48-iki nevezetes korszaknak — mely lerontotta a nemes és nem nemes között fennállott válaszfalat, — mondhatni legszebb vivmánya lett, hogy azóta e hazában minden ember — ember és magyar. Szamosújvár is szivesen adott helyet a 60-as évek elején a megye szék-

*) Bárány pap Pesten kiszállott és elment a gazdag Jakabffi Gergelyhez: megkérte, hogy csináltasson a szamosújvári nagytplom számára egy főoltárt. Csináltatott; 20.000 frtba került a diszes oltár.

házának, melytől azelőtt annyira idegenkedett . . . sőt utóbb még valódi veszteséget látott abban, ha a székhely átvitetnék és mindent elkövetett, hogy itt maradjon a központ, de most már — hasztalan.

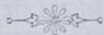
Korbuly lejött Bécsből és hivatalba lépett. Jelen volt aztán az 1848/49-iki orsz. ggyűlésen Pesten és folytatólag Debreczenben, a hol fel is szólalt. 1875-ben, mint városi tanácsnok ment nyugalomba. Azóta gyakran mondogatja Horác-cal: »Beatus ille, qui procul negotiis«. . .

Korbuly Bogdán képviselő társáról Sárosy Ferenczről is e helyen kell megemlékeznünk, kinek arczképét minden utánjárás daczára sem sikerült megszerezniünk. Különben Sárosy az 1848. pesti közös hongyűlésre megválasztott ugyan városunk részéről, azonban időközben elhalálozván, tényleg nem képviselhette Szamosújvár városát az országgyűlésen. — A mi életrajzi adatait illeti, Sárosy Ferencz ősapja, Hádsián nem akkor jött be e hazába, mikor a többi magyar-örmények (1672), hanem valamivel később. Mint végzett theologus Konstantinápolyból Bécsbe ment, innen egy Verzár nevű örmény Szamosújvárra hozta. Megszerette hazánkat: itt maradt állandóan; az egyház szolgálatába lépett: kántor lett. Keleten 'Hádsi' arab névvel nevezik azt a zarándok keresztényt, ki járt Jeruzsálemben és látta a többi szenthelyeket is. Így nyert e család is Hádsián nevet. Hádsián hazánkban megnősült. Unokájának Kajtánnak, kinek neje Fülöp Anna volt, három fia és két leánya volt: Ferencz; Pál, ki 1848-ban honvéd hadnagyi rangot viselt a XI. zászlóaljban; Mária, Kovács László városi főjegyzőnek lett felesége; Anna, Páll Lászlóhoz ment férjhez; Imre a kereskedői pályára lépett.

Sárosy Ferencz a népiskolát szülővárosában Szamosújvártt tanulta, a középiskolát a sárospataki kollegiumban végezte gr. Kornis Elekkel. Már tanuló korában megmagyarosította nevét; a helységtől, hol tanult (Sáros-Patak) vette fel Sárosy nevét. Kintinően tanult, büszkesége lett tanárainak. Elvégezte a jogot igen szép eredménnyel. Mint doctor utriusque juris tért vissza szülővárosába. Itt a városi tanácsnál hivatalt vállalt: főjegyző lett; később meg-

választották tanácsnoknak, mely tisztjében 25 évet töltött. Szamosújvár 1848-ban megválasztotta képviselőjének a pesti hongyülésre. De ide már nem mehetett el. Elindulása előtt való napon elment rokonaihoz, ismerőseihez bucsúzni, szélhűdés érte. Haza vitték; még kilencz hónapot élt.

Sárosy tekintély volt hivataltársai előtt; az ifjak keresték körét, mert sokat tanultak tőle. Kiváló szónok volt; több nyelvet beszélt. Ötvenöt éves korában nőtlenül halt el. A szent-benedeki gróf Kornis Eleknek jurium inspectora volt; a gróf, Sárosy tanácsa nélkül egy lépést sem lett.

Simay Gergely.

Simay Gergely, királyi tanácsos, volt polgármester és országgyűlési képviselő, utóbb törvényszéki elnök, s az örmény katolikus egyházmegye főgondnoka, Szamosújvárt 1823. július 2-án született. Atyja Simay János, anyja Bogdánffy Veronika volt. Tanulmányait a kolozsvári lyceumban befejezván, Maros-Vásárhelyre ment, hol a kir. ítélőtáblán szerzett joggyakorlat után az ügyvédi vizsgát is letette s onnan visszatérve városunkban a helyi adminisztráció szolgálatában kezdte meg közpályáját. Alig töltötte be életének huszonötödik évét, midőn — mint az 1847—48-iki utolsó kolozsvári rendi országgyűlésen volt követi őrök — az 1848. évi júl. 18-án megtartott választás alkalmával a pesti hongyülésre képviselővé választott; melynek ő volt legfiatalabb tagja. Később a Debreczenbe, innen Szegedre menekült országgyűlésen is részt vett; a szabadságharcz lezajlása után Kolozsvártt hadi törvényszék előtt állott.

Az 1861-ben, az absolut uralom letüntével földerült hajnala a magyar alkotmányos életnek, szülővárosa polgármesteri székébe ültette a népszerű férfit; 1863-ban pedig választókerületünk ismételt en nyilatkozott bizalmából — Gajzágó Salamonnal együtt — a nagyszebeni tartománygyűlésre kétszer is képviselői mandatumot nyert.

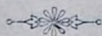
A polgármesteri állásról azonban a provisorium beköszönése, a képviselőségről pedig a tartománygyűlés törvénytelenége miatt lemondott.

Később 1867-ben ismét polgármesterré választatott, mely állásában az ujonnan felállított szamosújvári kir. törvényészék elnökévé lett kineveztetéseig (1871-öszeig) maradt. Részt vett az 1865-iki kolozsvári, az 1865—68 és 1869—72-iki pesti országgyűléseken; valamint az 1875—78. országgyűlés utolsó ülészakájában is, melyen már mint nyug. törvényészéki elnök jelent meg.

Midőn az országgyűlés 1868-ban Erdély és Magyarország uniojának részletes szabályozását tárgyalta, az ő indítványára szavazta meg a Ház azon pontot, melyben az erdélyi örmény kath. egyház közjogi állásának biztosítása foglaltatik. Simay Gergely egyébiránt nemcsak mint képviselő, de minden állásában önfeláldozó lelkesedéssel teljesítette a közügyek iránt elvállalt kötelmeit, — s mindenkor újabbnál újabb érdemek örökítették meg nehéz honfűi áldozatokkal megpecsételt közpályájának dicsteljes emlékezetét:

Mint országgyűlési képviselő többször vett részt fontos törvényhozási kérdések tárgyalásában; többek közt az is az ő érdeme, hogy az erdélyi részekben az absolut korszakból fenmaradt út- és hídvámok, melyek főleg a kolozsvár-szamosújvár-deés-besztercei útvonalat aránytalanul terhelték, eltöröltettek. Királyi tanácsosi czimét, a haza és közügyek szolgálatában szerzett valódi érdemei elismerésül még a koronázás alkalmával nyerte.

Szamosújvár és az egész hazai örménység mindenkor büszke lesz hű fiára, Simay Gergelyre; s nevét a hon legjobbjai sorában megkülönböztetett tisztelettel említik!

Gajzágó Salamon.

A hazai örménység ezen kiemelkedett alakja Túr-Pászton — hová jómódú szülői Szamosújvárról költöztek — született 1830. febr. 2-án. Atyja a derék Gajzágó Lukács és anyja a vallásos Gál Terézia volt.

Gajzágó Salamon a népiskolát Szamosújvártt, a gymnasiumot Szolnokon és Pesten és a jogot Pozsonyban tanulta. Kedvence volt tanárainak ez a kitűnő észtehetség-

gel megáldott szorgalmas ifjú. Tanpályájának befejezése után patvarista lett; gróf Széchenyi István mellett maradt, míg ki nem ütött a szabadságharcz; ekkor ő is fegyvert fogott: beállott a honvédek közé. Felvitte a hadnagyságig; részt vett az alföldön több csatában; de a moori útközetben az ellenség kezébe került. Königréczbe vitték.

Kiszabadulása után tollat ragadott kezébe és szép dolgozatokat irt a lapoknak; »Békessy« című szomorújátékát 60 darab arannyal jutalmazták meg. 1853-ban házasodott meg: br. Thoroczkai János özvegyét, született Matskassy Katalint vette nőül, kivel Néma faluban (Szamosújvár közelében) lakott. 1861-ben Belső-Szolnokmegye főjegyzőnek választotta; büszkesége volt a megyének; mindig nagy figyelemmel hallgatták a szép külsővel megáldott, de még szebb eszű szónok eszmegazdag, gyönyörű beszédeit.

1863-ban Szamosújvár egyik képviselőjévé választotta a nagyszebeni tartománygyűlésre, de nem ment be a törvénytelen gyűlésbe. Az utolsó kolozsvári (1865) és a pesfi közös országgyűlésen is (1866—1870) dicsőséggel képviselte Szamosújvár városát. 1867-ben képviselőtársai házjegyzői állásából a Ház alelnöki helyére emelték; 1869-ben a magyarországi kath. kongresszusnak világi elnöke volt. Elnöke volt a központi és vasúti bizottságnak és alelnöke az »Országos honvédségélyező egyesület«-nek is.

1870-ben az országgyűlés és a király együttes bizalma az állami számvevőszék elnöki méltóságába helyezte. — 1872-ben Belső-Szolnokmegye volt tisztviselőjét díszkarddal tüntette ki. Első nejének elvesztése után, néhány évvel ezelőtt megnősült másodszer is; a nagymíveltségű özv. Talabér-Fluck Paulát vette nőül. A mikor csak ellátogat közibénk ez a nagy ember, mindig ünnepet ül városunk. Nem rég lehozta falaink közé áldott, jólelkű nejét is, ki szintén megszerette városunkat. . . .

Lászlóffy Antal.

Lászlóffy Ádeodát családjából származott, ki 1758. decz. 12-én kapott Mária Terézia királynőtől magyar ne-

mességet. E család építtette a helybeli algymnasium mostani emeletes épületét, melynek homlokzatát a bejárat fölött a Lászlóffyak családi czimere díszíti. — Ugyanezen család tagjai emelték a szentferenczrendi zárda-templom egyik oltárát; s a templom alatt van családi sírboltjuk is.

Lászlóffy Antal szül. Szamosújvárt 1825. jún. 25-én. Anyai ágon az Issekutz-családdal rokon. Szülővárosában és Kolozsvártt végezte tanulmányait, s első ízben a szamosújvári országos fegyintézetnél, mint irnok nyert alkalmazást; honnan később a városi tanácshoz jött át, s rövid idő alatt főjegyző lett.

A hatvanas években városunk élén állott, s utóbb királyi tanácsosi czimet is nyert. Sokat tanult és mívelt modorú férfiú volt, s az 1871—74-iki országgyűlésen képviselte városunkat. Nőtlenül halt el, mint orsz. képviselő, 1872. február 22-én.

Lukács Béla.

Lukács Béla nemcsak mint államtitkár, hanem mint munkás író és tevékeny politikus is széles körben ismertté tette tisztelt nevét. Zalathnán született 1847. ápril 27-én. Atyját Lukács Simont a vidék csak így nevezte: »gazdag« Lukács. A forradalom alatt a családnak ezen ágából csak Béla maradt életben. A gymnasiumot Gyulafehérvártt végezte. Jól tanult; még az óráközöket sem engedte hiában elreppenni: folytonosan olvasott.

Tanpályájának befejezése után a fővárosban az irodalom terén kezdette meg munkásságát, előbb a »Hazánk«, később »A Hon« című lapnak lett szorgalmas munkatársa. Majd ő alapított »Közvélemény« cím alatt igen ügyesen szerkesztett, keresett napi lapot. De abban hagyta az irodalmi munkásságot és a politikai pályára lépett. 1872-ben Szamosújvár városa képviselői mandatumot adván kezébe felküldötte az országgyűlésre. Derekasán képviselte városunkat. Időközben azonban a törvényhozás leszállította az országgyűlési képviselők számát: Szamosújvárnak csak egy képviselőt adott. Ekkor Lukács Béla, mi-

vel nem akart Molnár Antallal szemben fellépni, Gyulafehérvárra ment és itt a polgárság bizalma nem báró Kemény Gábor minisztert, hanem Lukácsot választotta képviselőjének.

Nem egy-két jelentékeny szakmunkával gazdagította a magyar irodalmat; egyik pénzügyi nagy munkáját a Magyar Tudományos Akadémia meg is koszorúzta. Még fiatal és már fényes multja van. Kitünő szónok. Ha Isten kedvez becses életének, még sok hasznos szolgálatot fog tenni édes hazánknak.

Gajzágó Ferencz.

Szamosújvárt 1845. okt. 26-án született. Atyja Gajzágó Miklós, városunk jómodú kereskedő polgára, anyja Hankovics Józefa nagyváradi születésű, igen művelt lelkű nő volt.

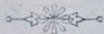
Szüleit korán elveszté. Iskolai tanulmányait, nevezetesen a gymn. tanfolyamot 1865-ben Kolozsvárt a róm. kath. lyceumban, az elméleti jogi tanulmányokat szintén Kolozsvárt, az akkor fennállott kir. jogakadémián végezte.

Miután az ügyvédi gyakorlatot megszerezte, Kolozs megye volt törvényszékénél — mint tiszteletbeli aljegyző — működött; s 1872-ben a marosvásárhelyi kir. ítélő táblánál az ügyvédi vizsgát is sikerrel kiállván, mint gyakorló ügyvéd szülővárosában nyitott irodát. (Két fivére jelenleg is az ügyvédi pályán működik.)

Gajzágó Ferenczet e város előbb az 1881—84-ik évi, azután másodízben az 1884—87-iki ciklusra választotta meg képviselőjének. Az országgyűlésen a mentelmi bizottság működésében tevékeny részt vett. De már 1885. február elején szamosújvári kir. járásbíróvá kineveztetvén, a bírói hivatallal összeférhetlen képviselői állásáról lemondott.

Ezen idő óta állandóan a bírói pályán szolgálja a közérdeket; általános elismerés mellett, melyben a jogkereső felek és az igazságügyi kormány kiküldött közegei egyiránt osztoznak.

Alapos jogi szakképzettséggel bíró, rokonszenves modorú, szorgalmas és lelkiismeretes tagja a magyar bírói karnak; ki — a mennyire állása megengedik — a városi közélettől sem tartja magát távol.

Dr. Molnár Antal.

Dr. Molnár Antal, mai képviselője városunknak, született Szamosújvárt 1847. nov. 17-én. Atyja Molnár Gergely, anyja Kovács Aranka volt. A népiskolát szülővárosában, a gymnasiumi és jogi tanfolyamot Kolozsvárt tanulta kitünő eredménnyel. Tanárainak disze és tanulótársainak büszkesége volt. Már akkor, midőn még csak a róm. kath. lyceum növendéke volt, irt ismeretterjesztő cikkeket a Szokoly Viktor által szerkesztett »Hazánk és a Külföld« című képes hetilapba. Publiczistai tevékenységét még mint joghallgató kezdette meg, később a legtekintélyesebb fővárosi lapoknak (Pesti Napló, Reform, Pester Lloyd és a t.) lett állandó munkatársa, részben segédszerkesztője.

1871—1878-ig Szamosújvár város egyik kerületét képviselte; kitünő képzettsége-, szónoki szép előadása-, önálló felfogása- és ékes irályáért már akkor a képviselőház egyik megkülönböztetett tagjának tartották. 1879-ben szerkesztette a »Magyar Lapok« című pol. napilapot, a következő évben pedig átvette dr. Ágaitól a »Magyarország és a Nagyvilág« című képes hetilap szerkesztését; két évig szerkesztette Molnár e tartalmas, kedvelt lapot, melynek színvonala az ő ügyes keze alatt csak emelkedett. Habár sok lapnak és folyóiratnak dolgozott, mégis szakmáját: a hazai és világtörténelmet ernyedetlen szorgalommal tanulmányozta úgy, hogy nem csekély számú értékes szakmunkájával is, mit e téren felmutathat, elismerést vivott ki. Főbb munkái: »Képes világtörténelem« (középkor), — »Magyarország viszonya a keleti államokhoz a középkorban«; — továbbá Sayous: »A magyarok egyetemes története,« — Beulé; »Augustus családja és kora,« — Laboulaye: »Az állam és határai« és az Akadémia könyvkiadó vállalatában

megjelent »Archeologiai séták« műveknek sikeres átültetése és átdolgozása. — »Szamosújvár város monográfiája« című derék pályamunkájával, mit eredeti levéltári kutatások alapján írt, 100 arany jutalmat nyert. E talpraesett, jeles munka történelmi része 80, és az okmánytár 120 sűrűn írt ivet tesz. Ha mit se írt volna Molnár, akkor is — ez a nélkülözhetlen, nagy gonddal és utánjárással írt kimerítő munka képes lenne írói nevét maradandólag megállapítani, mint a hazai monográfiák egyik legjobbika.

Dr. Molnár Antal aránylag még fiatal kora daczára, politikai és tudományos érdemekben gazdag multtal bir. Városunk több ízben bizta rá képviselői mandatumát; most is ő Szamosújvár méltó képviselője, egyszersmind hazánk közéletének egyik tekintélyes alakja.

S ezzel be is fejeztem volna jelen rövidre vont alkalmi közleményemet; de nem tehetem, hogy hálás köszönetet ne mondjak itt közügyeink önfeláldozó, lelkes szolgálataért azon férfúnak, ki jelenleg is — mint szülővárosának egyértelműleg megválasztott képviselője, mint népünknek valóban hű fia — oly szakadatlanul benső viszonyban áll küldőivel, sőt a város összes polgárságával, minő hazaszerte igen kevés választókerületben található fel. S ha Németországban a volt meppen-i képviselő: a felejthetetlen Windthorst oly annyira egybeforrta érzületben választóival, hogy a közönség őt méltán »Meppen gyöngyé«-nek nevezte el: bátran állíthatom, hogy a kölcsönös szeretet és tisztelet ugyanazon szilárd kötelékei által van e város népéhez csatolva jelenlegi érdemes képviselőnk: dr. Molnár Antal is — »Szamosújvár gyöngye« a magyar nemzet tanácsában!

Szongott Kristóf.

EUFÉMIA.

— *Besikthásián* „Jérk“-jeiből. *) —

*M*i szép szemek, mi tünde kép!
Édes-vidám tekintete,
Kedélye tiszta, angyali,
Aján a szó szelid zene . . .
Ki az? Lehetne tudnia
Akárkinek — : *Eufémia!*

Mosolya röpke napsugár,
Epedve néztem, hajh, belé,
S az égi fény, oh érzem én,
Ifjú szívem megégeté.
Ki az? Lehetne tudnia
Akárkinek — : *Eufémia!*

Nehéz a búcsu töletek
Ti zöld hegyek, te méla part;
Egy bájalak *Skutáriban*
Erős igába kötve tart.
Ki az? Lehetne tudnia
Akárkinek — : *Eufémia!*

Molnár Antal.

*) A modern önmény irodalom dalmokai közül egyik sem éneklí a szemelmet oly meleg érzéssel s annyi költői hangulattal, mint *Besikthásián*. „Jérk“-jei tele vannak finom bájjal s a színezésnek gazdagsága által élénken emlékeztetnek *Petőfi* dalaira. Egyikét a legszebbeknek e „Jérk“-ek sorozatából mutatjuk ezúttal be, hí visszaadásával az eredeti formáinak és rythmusának.

Emléklapok az 1848—49-iki magyar függetlenség harcaiból.

I.

A következő kivonatok egy 1887-ben Londonban nyomtatott könyvből származnak, melynek szerzője C. Edmund Maurice angol író, ki e munkájának ilyen címet adott: »The Revolutionary movement of 1848—9 in Italy, Austria-Hungary and Germany.« Maurice mint valóságos történetíró jelenik meg a közönség előtt s igazi angol komolysággal és a lehetőségig részrehajlatlanság nélkül írja le ezen 500 lapra terjedő könyvben azon két historicus év eseményeit.

Nézetem szerint a történetírás a nemzeteknek leghebbebb és legfontosabb mestere főleg akkor, ha szenvedély nélkül és pártatlanul van írva.

Ezen oknál fogva megkezdem e könyvből a Magyarországra vonatkozó legérdekesebb czikkek fordítását, reménylén, hogy abban az »Armenia« olvasóinak kedves olvasmányt nyujtok. Legelőbb vesszük azt, a mi tulajdon szülőföldünket, Erdélyt illeti.

(XI. fejezet, 441 és következő lapok) 1848. okt. 18-án Puchner tábornok Nagy-Szebenben egy proclamatiót hirdetett, melyben kijelenti, hogy a palatinus és a magyar miniszterium leköszönt — nem volt már jogos kormány Magyarországon, mert a Kossuth kormánya jog nélkül hivatkozék arra, hogy a császár nevében működik és felváltotta az egyenlőséget a terrorismus, azt állítván, hogy ama császári kormány fel akarja használni az oláhokat a magyarok és székelyek elnyomására. Ennek következtében a császári manifestum értelmében, (kelt okt. 3-án) mely Magyarországot katonai kormánylat alá helyezi — ő felhív minden hivatalnokot, hogy vele egyetértve, igyekezzék a rendet helyreállítani és minden önkéntest és nemzetörtséget az ő parancsnoksága alá rendelni.

E proclamatio nem elégítette ki sem az oláhokat, sem a magyarokat és székelyeket. Mindamellet a román fővezérek és a szász főnökök Puchner mellé állottak s egy külön comitét formáltak és a nevezett tábornok directiója alatt hadcsapatokat szerveztek.

Jancu, az oláhok és Both Lajos a szászok részéről, valamint Saguna oláh püspök Puchnerrel szövetkeztek s habár Maurice szerint, igyekeztek a követők, főleg a románok által véghezvitt barbár eljárásnak véget vetni, nem tagadhatni, hogy ezek a magyar és székely városok, faluk és úri kastélyok kirablása és felégetése s az illető birtokosok irtózatos kivégzése után büntetlenül gazdálkodtak. A visszatorlás a magyar-székelyek részéről természetes volt s így csak egy rendes hadjárat organizálása nyujthat reményt arra, hogy az országban a rend helyre fog állíttatni.

Ez annyival inkább szükségessé vált, mivel a dolgok akkori állása a magyar ügyet az európai szabadságharcokkal azonosította. (445 lap). Egyedül a Kossuth által rendezett hadsereg nyujtotta — a még megmaradt — utolsó reményt azon kormány megbuktatására, mely Bécsig életét lábbal taposta, mely Lombardia szabadságát lebilincselte, mely. . . .

És midőn a magyar seregek északi Magyarországon olyan katonai és morális győzelmeket aratnak, minőket ügyök igénylett, úgy elkerülhetlen volt, hogy Erdélyben is ugyanazon faj érdemlje s vivja ki hasonló győzelmét. Ez oknál fogva szükség volt egy férfirra, ki Puchner egyenlője legyen minden szempontból. Mert Puchner vezérlete alatt a szászok és oláhok hadi kiszállásban sokkal inkább haladtak elé, mint maguktartásában és Kolozsvár a császári had kezébe esett.

Így állottak a dolgok, midőn (december 15-ik 1848) kihirdettetett, hogy Kossuth Bemet nevezte ki fővezérré az erdélyi magyar hadsereghez. Bem alig ért Szilágysomlyóra, összehivatja a tiszti kart s tudtára adja, hogy tőlük feltétlen engedelmességet igényel. Azok, kik nem engedelmeskednének parancsának, agyonlövetnek. Azokat pedig, kik teljesítik rendeleteit, ő érdemök szerint fogja jutalmazni. Ezen kevés, komoly szavakkal bocsátá el a tiszteket. Ilyen felszólítást intézett az ércz-akarat, mely öntudatával birt annak, hogy milyen munka várakozik reá.

Rövid néhány hónap megmutatta azt, hogy Bem az emberek melyik osztályához tartozik. Tekintetbe nem véve a kormánybiztost, felfegyverezte és összegyűjtötte seregeit;

megbüntetett minden rendetlenséget a legnagyobb szigorral; de ugyanakkor olyan személyes rokonszenvet tanúsított hadserge iránt, hogy ez őt rövid idő múlva „Bem apó”-nak nevezte. Ellenségei pedig azt mondják, hogy nagylelkűsége és humanitása által, mit a legyőzöttek iránt tanúsított, különbözik más hadvezérektől. Ez a született hadvezér azon férfiak közé tartozott, kik tudják, hogy mikor kell jószágosnak lenni, vagy szigort alkalmazni. Egy alkalommal egy tiszt kétséges volt abban, vajjon képes lesz-e kijelölt helyét megállani. Erre Bem azt mondotta neki: »Vagy megtartja a helyet, vagy agyonlövetem Önt.« És a helyet megtartotta. — Egy más alkalommal csapatait páni félelem fogta el; a mi fiatal, eddig nem szolgált katonáknál nem is szokatlan eset: ez által nagy veszedelmet okoztak Bemnek, ki azért a katonák közül sokat vagy főbe lövetni, vagy megbotoztatni akart; azonban az elsőt nem tette, mert úgy gondolkodott, hogy ezek az emberek a hazának még szolgálatot tehetnek; de második elhatározását sem hajtotta végre, mert embereivel nem akart úgy bánni, mint állatokkal: azért kegyelmet adott nekik. A mi katonai képességét illeti, habár conventionalis katonai ítések hajlandok azokat kisebbíteni, mégis tagadni nem lehet, hogy ő tanította a rendezetlen tömegeket arra, hogy rendes hadsereggel szembeálljanak, a fegyelmet szigorúan megtartsák, fejlesztette képességeiket és bátorságukat, mi a székely nemzet nagy dicséretére és becsületére válik; Erdélyben három hónap alatt a háborúnak egészen más fordulatot adott és a reá következő időköz alatt két hónapig, két hatalmas nemzet hadseregét sakkban tartotta. Az ő személyes tevékenysége nem annyira a modern tábornok, mint inkább egy bolygó lovag hőstetteihez hasonlítanak. Egy ízben, egy elvesztett csata után látta, hogy mint czipeli tova néhány osztrák az ágyúját; nekik ment egyedül és így rivallt reájok: »Ez az én ágyúm.« Erre azok úgy megijedtek, hogy megadták magukat és a löveget visszaadták.

Annak bebizonyítására, hogy Bem csak is a szabadság ügyéért harczolt, meg kell említenünk, hogy Puchner 1849. januárban folytatott alkudozások alatt az oroszok

ellen törekedett, mi az osztrákoknak Erdélybe történt beütése után olyan jelleget öltött, hogy a háború egyéb körülményeit kétséssé tehetette. Most, valamint akkor is, midőn a román ügyet magáévé tette, nem saját ösztönéből cselekedett, hanem a tényállás kényszerítette (kergette) őtet ebbe az elkerülhetlen helyzetbe. Saguna, ki nagy tekintélyben állott a románok előtt, mihelyt hírért vette, hogy Bem Erdélyben van, Nagy-Szebenből vele elfutott; azt hiszik, hogy ez (Saguna) volt, ki az első felhívást intézte az oroszokhoz a segélynyújtás iránt. A románok, kiknek Moldova és Oláhországban lakó törzsrokonait az oroszok szándéka felriasztotta — nem nagyon rokonszenveztek püspökük törekvéseivel. De a szászok kevésbbé töprenkedtek és Brassó meg Nagy-Szeben formászerű kéréseket intéztek Lüders tábornokhoz, ki Bucarestben vezényelt (parancsnokolt) és kérték őt, hogy nyújtson nekik segélyt. Lüders azt válaszolta, hogy a csár rokonszenvez ugyan az osztrák trónvitéz védőivel, szeretné is teljesíteni kérésöket, de azért ezt mindaddig nem teheti, míg erre az osztrák főhadi törvényszéktől egyenes felszólítást nem kap. Ilyen körülmények között Puchner egyebet nem tehetett, mint engedett a szászok kívánságainak; e célból néhány román csapatvezető hozzá is társult; így történt, hogy 1849. február 1-én formászerűen orosz segélyért folyamódtak. Ugy látszik, hogy az oroszok nem nagy számmal és minden előleges hadizenés nélkül — nem pedig úgy, mint a rákövetkező júniusban tették — nyomultak be az országba.

Bem azonban bátorságát el nem veszítette. Daczára annak, hogy Puchner nem régen visszaverte volt, erőit ismét összegyűjtötte és márcz. 11-én Nagy-Szeben mellett az oroszokat megverte és a várost ostrommal bevette. E fényes győzelem után biztosak voltak a magyarok arról, hogy Erdélyt visszafoglalhatják; és ha Bem itt (Erdély) maradt volna, lehetséges, hogy nemcsak e földterület megtartotta volna, de sőt a szászok és oláhok is önként elismerték volna a magyar kormányt. . . .

Bem általános kegyelmet (bocsánatot) adott mindazoknak, kik ellentállást tanúsítottak a magyar kormánynyal szemben. Szerencsétlenségre azonban ez azt hitte, hogy

nagyobb szükség van Bem katonai tehetségeire, mint polgári bölcseségére és elrendelte őt a Bánátba, hogy szabadítsa meg e vidéket is a magyar kormány ellenségeitől.

Czetz János tábornok.*)

Örmény népmesék.

— *Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier.* Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von *Dr. Heinrich v. Wlislöcki.* Hamburg Verlagsanstalt und Druckerei Actien-Gesellschaft. 1892. 12 iv, nagy alak, diszes kiállítás. —

Az erdélyi népélet nagyszorgalmú és nagytehetségű kutatója, a kitűnő cigány vizsgáló, a ki Erdély minden népéről már külön könyvet irt (a cigányokról ötöt), e vas-kos kötetben az örmények néprajzához nyújt nagyon becses, meglepően gazdag anyagot. A Jegenyefürdön, 1891. szept. 1-én kelt rövid előszóban előadja, hogy az örmény nyelvet Erdélyben, többeknek fáradozásai mellett is elhanyagolják, hogy e gyűjteményhez Munzátth G. galicziai örmény tudós adott ösztönt, a ki Hanusz J. bécsi nyelvésznek is adatokat szolgáltatott volt az örményekről, s a ki e gyűjtemény eredeti szövegeinek nagyobb részét is, ki fogja adni az európai örményekről szóló, közelebb megjelenendő nagy művében.

Az erdélyi örmények meséit Bosnyák Antal szászsebesi ősz örmény tudósnaak köszönheti Wlislöcki; úgyszintén a meséknek németre való fordítását is. A Munzáthtól kapott mesék egy része Hanusznál is volt már s ez némelyiket jegyzettel látta el. E jegyzeteket is közli Wl. s ezek

*) Az örmény származású hírneves honvédtábornok, Bem erdélyi győzelmeinek osztályosa, ez idő szerint a délamerikai Argentina köztársaságban lakik, melynek fővárosából Buenos-Airesből ismételt jeleit adta élénk érdeklődésének az »Armenia« működése iránt; miért is e helyen nyilant mondunk köszönetet az ünnepelt tábornok urnak. — ki jelenleg az ottani katonai akadémia igazgatását vezeti, s velünk állandó irodalmi összeköttetésbe lépni sziveskedett.

Szerk.

mellett maga is tesz pár megjegyzést többnyire saját dolgozataira való vonatkozással.

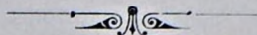
60 örmény mese német fordítását találjuk e könyvben, függetlenül 94 örmény közmondást, végül hasznos név- és tárgymutatót. A mesék nagyon érdekesek. Nagyrészt általában ismert tárgyúak, egy-egy igen jellemző, eredeti, egészen sajátos vonással, ősi vonatkozással. Némelyik becses adalékot nyújt az örmény népelethez, sőt az ősi mythológiának is mutatkoznak nyomai. Előadások felette ügyes, néhol kissé erősen irodalmi. A gyűjtemény tudományos értékét e kiadásból nem lehet megítélni; erről csak akkor lehet szó, ha előttünk lesznek az eredeti szövegek hiteles kiadásban, a források tüzetes megnevezésével. Itt a fordításoknál még az sincs megjelölve, melyik mese honnan való, Erdélyből-e vagy Bukovinából. A szorványos jegyzetekben van néhány érdekes adat és némely érdekes összehasonlító megjegyzés, de e tekintetben még beható feldolgozásra vár ez a gazdag anyag.

A szerkesztőnek nem volt szándéka, sem néprajzi kommentárt írni a mesékhez, sem az összehasonlító mesetudomány apparatusát alkalmazni.

De így is, a fordításoknak — úgyszólván — pusztá közlésével, nagy szolgálatot tett Wlislöcki a hazai néprajznak és különösen az örmény népvizsgálatnak. Figyelmessé tett arra, hogy erdélyi örménységünkben is még sok hagyomány él, a melyet megmenteni igen fontos és igen szép feladata azoknak, a kik e speciális munkára alkalmasok. Ez mindenek előtt a derék »Armenia« teendői közé tartozik, sőt óhajtó módban is mondhatni tartoznék!*)

Wlislöcki első sorban német író; német irodalmi működése után él. De azért sem világirodalmi dicsőségét, sem honorariumát nem csökkentette volna, ha pl. a gyűjteményből pár mutatványt itthon közöl vala, mielőtt így en gros egész nagy kötetben a német könyvpiacra dobja.

Dr. Herrmann Antal.

*) Gyűjtjük e hagyományokat.

ÁTÁMÁ VISTÉN.

Gár èngoghmánádz jév er mérgoren,
Háréal gár nèmá mángig mē szêrden,
Phájphájer èzná pjur hámpujrnérov
Misd zámp er nèmá gáthn u jur korov.
Átám tider ájsz bádgér snorháli,
Láczháv tárnábesz czájniv jéghgéli,
Hárácsh m'eláv szêrden tárn u szkálir:
Ászdvádz észáv ineshu inez májr esli' duir.

Moszkofián Chácshádur.

ÁDÁM BÚJA.

— Moszkofián költeménye. —

Már letette kisdedét pihenni,
Tagjait mez nem takarja semmi,
Csókja ezrét hinti csak föléje
Szeretettel ápoló szülője.
Nézi Ádám, nézi, s örvendez tán?
Nem, csak sír, keservesen sír; aztán
Kebeleből fájdalmas sohaj száll:
„Isten, hogy nekem anyát nem adtál!“ . . .

Vikár Béla.

»Egyik sem ártalmas«... .

I.

Buslig Zakariásban, többi apró hibáit és etényeit nem említve — három tulajdonság van kifejlödve. Egyik a hét főbűnök másodika: a fös vénység; másik az ingyencség, ez testvére a hét főbűnök ötödikének: a tor-kosságnak; harmadik tulajdonsága már nem a bűnök közé tartozik, ez ritka szép tulajdonság, mert ez a szelidség. Hogy e három tulajdonság közül melyik van benne legnagyobb mérvben kifejlödve, az majd kiviláglik a végén.

Fös vénysége daczára azonban kamrája és pinczéje ép úgy tele van mindenféle jóval, mint a többi jómodú ör-ményeké; különben honnan is elégítené ki ingyencségét? De embertársaival szemben soha nem gyakorol jótékonyságot, szegénynek egy fillért soha nem nyujtott és ha tőle függ, úgy házánál egyetlen vendég soha meg nem fordul. Ha-nem aztán olyan szelid, mint a bárány; még cselédjei sem hallottak tőle soha bár egyetlen haragos szót.

Neje, vele ellentétben, igen bőkezű. Mikor a városká-ban vándor-színészek tartózkodtak, ő volt az első, a ki je-gyet bérelt. »Pártolni kell a művészetet!« cz a jelszava. És pártolta is annyira, hogyha mindenki hasonlólag cse-lekszik, úgy egyetlen vándorszínész sem éhezik meg soha. Nemcsak, hogy gyakran a háznál megvendégelte őket, de ritkán mult el nap, hogy valamit ne küldött volna egyik-nek is, másiknak is.

Buslig Zakariásnak ez utóbbiról nem volt tudomása; az azonban, hogy neje oly gyakran látogatja Thalia temp-lomát s hogy ennek papjai és papnői oly gyakran látog-atják házát és erősen fogyasztják ételeit és borait, fös-vénysége miatt rettenetes gyötrelmet okozott neki; de sze-lid természete nagyon tiltakozott az ellen, hogy nejével ezért perlekedést kezdjen és így, rettenetes gyötrelmei da-czára, hallgatott.

De ha már a Buslig Zakariás hibáiról szoltam, ugy — mert igazságos akarok lenni — nem hallgathatom el azt, hogy nejében nagy mérvben ki van fejlődve a hiúság.

Ifjú korában páratlan szépségeért mindig csak dicsértetni hallá önmagát, ez fejlesztette ki benne annyira a hiúságot, mely közeli rokonságban áll a hét főbűnök elsejével: a kevélységgel. Igaz, hogy ezzel a bűnös tulajdonságával, férjének ha nemis, de másoknak csak hasznot tett; mert, hogy az ifjúság rózsái arczáról eltűntek s természetesen a dicsérő szavak — melyekhez oly igen hozzá szokott — sem hangzottak többé, ő hiúságát kielégítendő, jótékony-ságot kezdett gyakorolni azon czélból, hogyha eddig dicsérték szépségeért, dicsérjék ezután jó sziveért, nemes lelkeért.

És kiválasztá, hogy olyanokat halmozzon el jótéteményeivel, a kik hirdessék a világnak, hogy milyen asszony ő!...

A színészeknél nemis vezett kárba hiúságból eredő jótékony-sága; mert ezek háta megett úgy, mint szemében, egekig magasztalták őt.

Közeledvén az 1891-iki új-év, készített Busligné nyolcz szép kerek, vastag dáláuzit; kiczifrázta úgy szines czukorkákkal, hogy gyönyörűség volt nézni. Ezekből kettőt megtartott a saját szükségére, hatot pedig újévnapján elküldözött; hármat három színésznek, hármat meg három színésznőnek, a főbb szereplők közül.

Volt aztán ezért dicsőítés, hálálkodás. Eljöttek, boldog újévet kívántak, kezeit csókokkal halmozták s majdnem leborultak előtte a pompás újévi csemegeért.

— Több ily nemes-lelkű nő a világon sincs!

— Nemis nő, hanem égből alászállt angyal!

Ilyen s ehhez hasonló szavak hangzottak ajkaikról.

Hogy mily fennen dobogott a Busligné szive e magasztaló szavak hallatára, azt el lehet képzelni.

Buslig Zakariás, ki mindezeket hallani volt kénytelen, mivel épen jelen volt, oly szívfájdalmat érzett, hogy azt már el sem lehet képzelni.

De hogyne! mikor neje, az ő véres verejtéke gyümölcsét ilyen ingyenélő, jött-mentekre pazarolja! (Szegény színészek, ha csak sejtették volna, hogy minek tartja őket ez angyali nő férje!...) Különösen a mézért, a drága jó mézért — melyet dáktákhálvá készítésére szánt s mely a dáláuziba pazaroltatott — sajgott a szive erősen.

Inyenczség lévén egyik tulajdonsága, szerette a jó étkeket, csemegéket, csupán a dáláuzit nem kedvelte; annál nagyobb bolondja volt a dáktákhálvának. Ennek soha nem volt szabad a háznál hiányozni, mindig ott kellett készletben lenni az ebédlő faliszekrényében.

(Lelki szemeimmel látom, hogy sokan önök közül édes olvasónőim kétkedve rázzák fejeiket, nem akarják hinni, hogy találtassék olyan ember, ki a dáktákhálvát nemcsak hogy fölébe helyezi a dáláuzinak, de bolondja az előbbinek, míg az utóbbit nemis kedveli. Én nem csodálkozom az önök kétkedésén; mert hiszen szent igaz, hogy a dáláuzi vergődött nagy hírre, még a »Magyar Hirlap« egyik régibb számának tárczarovatában is arról szól az ének, hogy a szamosújváriaknak még a kertjük kerekítése is dáláuziból van rakva, a dáktákhálváról pedig hallgat a krónika. Ennek daczára találkozik Buslig Zakariáson kívül még más is, a ki a dáktákhálvának hódol és ez a más: — saját magam. Ha egyszer valamelyik újévkor, valakinek az a jó gondolata támadna, hogy engem valamiféle örmény csemegével meglepjen, úgy ez, ha dáláuzi alakjában érkeznék, cseppet sem örülnék neki; míg a dáktákhálvá boldoggá tenne. Higyjék el ezt nekem!)

A színészeknek és színésznőknek megígért: Busligné, hogy jövő újév alkalmából is küldend nekik dáláuzit, ha tudatni fogják tartózkodási helyüket.

Ez már több volt a soknál. A mi emberünknek nem volt többé maradása a szobában; levegőre volt szüksége. Erősen fojtogatta a torkát a boszúság; úgy érezte, mintha a szive szét akarna pattani. Kiment az udvarra. Itt nagy léptekkel kezdett le-fel járni; törülgette izzadt homlokát és nagyokat futt.

De már abból semmi sem lesz, hogy ezek a sehonnaiak még jövő újévkor is dáláuzit kapjanak! Majd leszidja úgy a feleségét hallatlan pazarlásáért, hogy egy csepp-becsületet sem hagy rajta, csak egyszer tisztuljanak a házatól ezek az éhenkórászok. Leszidja bizony úgy, hogy nem lesz bátorsága még jövő újévkor is dáláuzit küldözgetni.

Ezt az elhatározását azonban nem bírta keresztül vinni; mert valahányszor haragos szóra nyitá ajkait, szelid-

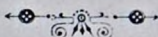
sége mindig felül kerekedett és mielőtt a haragos szavak kitörhettek volna ajkain, lezárta azokat.

A színészek eljöttek pár nap mulva még egyszer bucsulátogatást adni, aztán eltávoztak a városkából, hogy más helységben áldozzanak Thaliának és folytassák a lé-tért való küzdelmet.

Buslig Zakariás keblének háborgása lassanként lecsendesült; a felesége pedig darabig felhagyott a jótékony-ság gyakorlásával, keresve előbb gondolatban olyanokat, a ki-
ket érdemes legyen jótéteményben részesíteni...

Es most engedjék meg kedves olvasóim, hogy ugorjam át az időt egész odáig, midőn az 1892-ik év első napjától csak néhány nap választ el.

Kritsa Klára.

Ápoljuk az örmény hagyományt.

A szamosújvári dal-zene-egylet 1891. decz. 26-iki hangversenyén
előadta dr. Herrmann Antal.

Eljöttem a hazai örménység e nevezetes fővárosába, hogy meglátogassam kedves barátomat, az »Armenia« nagyérdemű szerkesztőjét, s hogy eleven impresz-sziókat és becses tanulságokat nyerjek örményeink életéről.

Ez élvezetes hangverseny rendkívül kedvező alkalma arra csábitott engemet, hogy pássziv szerepemből kilépve megkérjem e kiválóan díszes közönséget, méltóztassék megengedni, hogy gyönyörködését néhány percze megszakítva, nem élvezetes, de jelentős tárgyú, igen rövid, szerény, hevenyészett előadásommal vegyem igénybe becses figyelmöket, a melyet állandóbban óhajtanék irányítani a hazai néprajzi tanulmányok érdekes, fontos és sürgős voltára.

Hogy a magyar nemzet oly sok csapás után is — ezer éve — meg nem törve, de meg sem fogyva, él e hazán, hogy a történelem mostohasága mellett is nem maradt el az emberiség haladásától és biztosított létjoggal, nagy élet-erővel lépi át a második évezred küszöbét: ennek egyik titka a nemzeti geniusz azon vonzó, bekebelező ereje, a

melylyel a többi hazai népek minden kiváló, nemesebb elemét válogatott egyéneiben magához vonta, magába olvasztotta. És így bekebelezett egy egész népet, egy számban nem nagy, de intelligenciában gazdag és vagyonban sem szegény tömeget, a melynek számos jeles sajátsága igen üdvösen kiegészítette a magyar temperamentum némely fogyatékát.

Hazai örménységünk, ez a nagy nyereség, a melyet mintegy kárpótlásul kaptunk a Gondviseléstől a török pusztítások után.

Közmondássá vált az a röpke szó, hogy az örmény magyarabb a magyarnál. Mit jelent ez? Azt, hogy míg a fajbéli magyar természettől és ösztön szerint magyar, addig az örmény, egyenkint és egyetemesen magyar öntudatosan és meggyőződésből, szabad választásból, hazafias rokonszenvből és a szülőföld iránti kötelességből, kivétel nélkül megmagyarosodván, a magyar kultúrának mindenütt hatásos örse, és annyiban is magyarabb a fajbéli magyarnál, hogy soha más népbe bele nem olvad.

A magyar nemzeti politika és kultúra tekintetéből nagy fontosságú postulatum, hogy örménységünk közgazdasági és kultur-érdekeit hatásosan előmozdítsuk. Nagy előnyünk az, hogy hazánk sok fajú és néha centrifugál törekvésű népei közt hivatkozhatunk egy ősi kultúrával bíró, kivétel nélkül intelligens, életerős egész népre, a mely praegnans faji jellegét nagyjában megőrizvén, gondolkodásban és érületben, kultúrában és közéletben a legszorosabban simult a nemzettesthez.

A magyar kultúrának specialis feladatai közé tartozik, és ez köteles adója az emberi civilizáció iránt, a melyet ez minden kulturnéptől jogosan és feltétlenül elvár, hogy a haza területének jellemzetes sajátosságait tanulmányozva értékesítse a maga haladása és az általános tudomány javára. Hazánknak ilyen nevezetes specialitása (és egész nyugaton csak nálunk) az örménység, a mely itt virágzó, külön községeket alkotva, nagy nemzetgazdasági és kulturai tényezővé lett. Rendkívül fontos és érdekes momentumok az általános tudományra nézve: az örmény nyelv és irodalom, ethnographia és historia. A mi kultúránk feladata, hogy

ezeket tanulmányozzuk, s a legmagasabb szempontú tanulmányozásukra alkalmat adjunk. Méltán mulasztásnak nevezhetjük, hogy egyetemeinken nincs docense az örmény nyelvnek és irodalomnak, hogy a budapesti keleti tanfolyam nincs tekintettel az örményre. És nem tekintve a nemzeti politika opportunitási érdekeit, a nemzeti kultúrának egy igen becses, jótékony hatású gyarapodása volna, ha pl. e nemes város ifjúsága magasabb rangú tanintézetben bizonyos egészséges, szerves fejlődésű örmény szelvényben nevekedhetnék a magyar geniusz számára.

Érintettem feljebb, hogy az örmények magyarsága éppen azért bir egészen kiváló és számarányukat messze meghaladó értékkel, mert örmények. Nem habozom nemzeti érdeknek nevezni azt, hogy az örmények, éppen mint ilyenek, a legjobb magyarok. Ebből önként következik, hogy úgy a magyar nemzetnek, mint önmaguknak érdeke hiven ápolni mindazt, a mi őket, mint a legjobb magyarokat, örményekké teszi. Ez főkép a nyelv, az ősi szokások, a hagyomány.

Az örmény nyelv a legősibbek egyike s a nyelvtudományra nézve is a legnagyobb fontosságú. Nem él nép Európában, a mely régibb kultúrával, történelemmel, irodalommal dicsekedhetnék; szép nemzeti szokásaik mindannyian jelentőségteljesek, humánusok, tiszták. Nincs meg bennök a primitív állapot barbarsága, a káros babona sötét árnya. Patriarchális életmódjuk a családi erények szentélye. Szájhagyományaik tünedezőben vannak, de még mindig igen gazdag kincseit őrzik az ősi emlékeknek.

Legyen a mi derék, mívelt örménységünk a civilizáció előharczosa, maradjon meg a legjobb magyarnak, de e mellett ne szünjék meg örmény lenni. S mind a három tekintetből ápolja multjának emlékeit, mívelje az emberiség őskorába visszanyuló erős és gazdag nyelvét, gyakorolja szép ősi szokásait, ápolja kegyelettel hagyományait s őrizze azokat nemzeti ereklyeként.

Mert sajnós, még pedig az imént elsorolt mindhárom tekintetből, hogy mindez kezd itt is tért veszteni, halványodni, enyészni. A mindent nivelláló általános civilizáció rohamos haladása a conservatív örményről is kezdi le-

törölni érdekes és jellemzetes sajátságait. És ezeket részben fel is kell áldozni az új kor szellemének. De mielőtt kivessznének az életből, mentsék meg a tudomány számára, hogy legyenek sokat mondó kétségbevonhatatlan tanúi a viszontagságos, de emlékezetes nagy és szennyfolt nélküli multnak!

És mi volna ez, a mit ekképen meg kellene őrizni a multak emlékeiből?

Ennek részletes fejtegetése már az ethnographia általános elméletéhez tartozik és nem e felolvasás keretébe. De a fővonásokat legyen szabad mégis megjelölnöm, még pedig konkrét kívánalmakban.

Figyeljék meg az erdélyi örmény tájszólás érdekes különlegességeit. Jegyezzék fel az örmény élet minden sajátságos szokását, ünnepségét a családban és magánéletben, a közéletben és vallásban; jegyezzék fel a néphit maradványait. Írják le az örmény nyelvű meséket, mondákat, énekeket, a dallamokkal együtt; a közmondásokat és szólásmódokat; a jellemző adomákat! Őrizzék meg a hagyományos használati tárgyakat, eszközöket, himzéseket, díszítéseket! Gyűjtsék az örmény könyveket, kéziratokat, okleveleket!

A ki pedig a hazai népek élete iránt közelebből érdeklődik, a néprajzi gyűjtés és munkálkodás elméletével meg akar ismerkedni és e téren talán maga is irodalmilag működni akar, sziveskedjék belépni a Magyarországi Néprajzi Társaságba,*) melynek külön örmény szakosztálya van; ennek buzgó elnöke e nemes város nagynevű országgyűlési képviselője, a kit van szerencsénk körünkben tisztelhetni; szakelődője pedig Szongott Kristóf tanár és szerkesztő, a kinek nagy érdemei vannak abban, hogy valósúlni kezdenek azok a gondolatok, a melyeket itt megérintettem s melyeket részben az ő működéséből vontam le. Nagyon sok rejtett s nem is sejtett kincse az örmény tradíciónak él e nemzedék emlékezetében. Legyen e város abban is em-

*) Igen melegen ajánljuk e nagyon szükséges, munkás társaságot tisztelt olvasóink becses figyelmébe. Tagsági díj egy évre 3 frt. A tagok a társaság kitünő közlönyét, az »Ethnographiá«-t, melynek derék szerkesztője a tudós dr. Herrmann Antal, tagijban kapják.
Szerk.

poriuma az örménységnek, hogy ezeket megmenti és értékesíti a jövő számára.

Köszönöm szives figyelmöket és kérem nagybecsű jóindulatukat az itt megpengetett eszmék javára.

Kisebb közlemények.

A dáláuzi. Zilahy Ágnesnek most megjelent és gonddal összeállított »Valódi magyar szakácskönyv«-éből veszszük át a dáláuzi, ezen kedvelt erdélyi örmény csemege elkészítési módjának helyes leírását: Tegyük fél liter mézet láng-tűzre pergelődni. Miután a méz keverés közben sötét-barnára pergelődött, (de el ne égjen a méz, mert akkor nem jóízű; ha pedig jól meg nem pergelődik, akkor meg nem lesz kemény), tegyük bele egy tányérszerű, héjától megtisztított, de meg nem tört dióbelet és két deczi mákmagot, melyet előbb szárazon kávépergelőben kevésse megpergeltünk (sokan mák nélkül is csinálják). Kavarjuk ezeket jól össze és gyorsan kezeljük, hogy meghűlvén meg ne keményedjék. Egy deszkát (lapító) vizezzünk be és rakjuk ki arra a dáláuzeit, tetszés szerint, nagy vagy kisebb csomókba. E csomócskák tetejét hintsük be tarka borsó-czukorral, középebe felül szurjunk egy piros czukros mandulát (ez a czifrázat el is maradhat). A csomókat vizes kézzel nyomjuk össze és adjunk azoknak kerek, négy-szögű vagy más alakot, — aztán hagyjuk hűlni. Fogyasztás előtt belőle annyit aprítunk, mennyi szükséges. Mivel hűlés után nagyon megkeményedik, felaprózáskor kést és kalapácst használunk; kalapácscsal ütünk a kés fokára.

A testvérvárosból. A gyergyó-szt-miklósi »kereskedői-kör» az új helyiségbe múlt év november hó 1-én költözött át, mely helyiség igen kényelmesen van berendezve. A kör ünnepélyes megnyitása számos tag részvéte mellett nov. 22-én ment végbe. Lázár Zakariás elnök talpraesett megnyitó beszéde után Görög Joachim örm. szert. lelkész és választmányi tag tartott igen szép alkalmi beszédet, melyet a jelen voltak lelkes éljenzéssel fogadtak. Este 8 órakor 70 teritékű lakoma volt a kör diszes társalgó-termében; az első poharat Görög Joachim üritette a kör elnökeért. Volt még sok kedélyes pohárköszöntő. A vig estélynek az éjjeli órák vettek véget. — A szegény tanulókat segélyező egyesület szokásos ruhakiosztási ünnepélyét december hó 10-én tartotta meg. Körülbelől 80—90 szegény sorsú tanulót láttak el téli ruházattal. — A szegény tanulókat segélyező egyesület október hó 14-én tartott

évi rendes közgyűlésén a tisztikar a következőleg alakult meg. Elnök: Orel Máté, alelnökök: Ferenczy Györgyné, Görög Joachim, jegyző Orel Dezső, s. jegyző: Kritsa Konrád, pénztárnok: Fenczel János, gazda: Kálmán István, s. gazda: Kálmán Istvánné; felügyelő bizottság: Lázár Zakariásné, Merza Kristófné, Orel Máténé, ifj. Vádkár Istvánné, özv. Römer Gyuláné, Kritsa Klára, Ferenczi Károly lat szert. plebános, dr. Tiltscher Ede, Bocsány János, Lázár Z. István, Lengyel János, E. Deer Kálmán. Választás után egyleti ügyek intéztettek el.

Irodalom és művészet.

Moszkofián költeménye, melyet mostani füzetünkben úgy az eredeti örmény szövegben, mint az eredetinek tartalom, méret, versalakzat és költői szellem tekintetében egészen megfelelő szép magyar műfordításban is közlünk, — Bukarestben élő, s e lapok szerkesztője által ugyanott a múlt nyáron személyesen megismert örmény költő: Moszkofián Chácshádurnak egyik rövid, de sikerült alkotása. Költőnk egyébiránt a külföldi örmény irodalomban ismert névvel bír; mint tudós a bukaresti román nemzeti akadémiának is tagja, sőt királyi kitüntetést is nyert: a román korona-rend lovagja; mert örmény irodalmi és történeti kérdéseket a román lapokban fejtegetett. Hogy hivatott költői tehetség, — a most általunk bemutatott művészi apróságból is következtetheti a figyelmes olvasó; de része van a költemény hatásában azon hangulatos műfordításnak is, melylyel a finn Kalevala tehetséges magyar fordítója: Vikár Béla, e lapok szerkesztőjének prózai magyar fordítása alapján, az eredetinek hű és igen sikerült költői viszhangját adja.

Emin végrendelete. A nem rég elhunyt orientalista 3000 kötetből álló könyvtárát, mely örmény, orosz, francia, angol, olasz stb. műveket tartalmazott és 10.000 rubelt hagyott a moszkvai Lázárev-féle örmény akadémiának, hogy ennek kamataiból irodalmi művek jutalmaztassanak (örmény ethnogr. művek, népnyelvi adatok és a t.) Hagyatékából a velencei mechitharisták is kaptak jelentékeny összeget avval a kötelezettséggel, hogy kamataival iratlan hagyományt, történeti és népdalokat adjanak közre.

Közgazdasági élet.

A világforgalom útja. A kisázsiai vasút természetszerűleg csak a Magyarországon át Konstantinápolyba vezető főútvonalnak a folytatása lehet, — mely a Boszporuson át (egy összekötő vasúti hiddal) csatlakoznék az anatóliai vasút skutarii pálya-udvarához; illetve Kis-Ázsián, Mezopotamián, Perzsián és Beludsisztánon át a keletindiai vasúthálózatához. Anglia előrelátó államférfiai tudják is

jól, hogy az út Európából — Hindosztánba, Perzsián keresztül fog egykoron vezetni, s ezért folytatják a kemény küzdelmet Oroszországgal a perzsiái befolyásért. Az a kor pedig talán nincs is olyan messze, mikor a keletindiai forgalom Perzsián át — via: Örményország — fogja venni útját, mely a legegyszerűsebb összeköttetés lesz Anglia és a britt Keletindia közt. Angoráig a levantei vasút már tényleg ki van építve s a forgalomnak átadva; most ennek folytatása, az örmény földön (Diarbekiren keresztül) lesz Bagdadig elkészítendő. A bagdadi vasút kiépítése, bár sok nehézséggel jár, épen nem tartozik az utólérhetlen agyrémek közé, — hanem oly vállalkozás, a melynek terve évtizedek óta foglalkoztatja a kereskedelem és technika embereit. A mint Oroszország megépítette a középpázsiai (transkaspi) vasutat, a mint napjainkban már építi a siberiai vasutat is, — a melyeknek mindenike az emberi vállalkozó szellem legnagyobb művei közé tartozik, — remélhetőleg az angol tőke ép úgy létrehozhatja hovatovább a keletindiai szárazföldi összeköttetést, a legrövidebb útvonalon!

Mi újság az örmény világban?

† Markovich Jakab, kinek érdekes dolgozataival ötvennyolcször találkozott folyóiratunk olvasó közönsége, nov. 28-án Kolozsvárt jobblétre szenderült. 71 évet élt, munkátlanul egy órája sem telt el. Életét az egyház és iskola szolgálatában töltötte. Sok tudományban volt jártas, leginkább azonban történelemmel és nyelvészettel foglalkozott. Öreg kora daczára még az utolsó években is választékos, szép nyelvezettel írt. Legnagyobb műve »Örményország történelme«. Sok munkát tanulmányozott és nem egy-két nyelvet tanult meg, hogy annál több eszköz álljon rendelkezésére műve megírásánál. Ismerte az örmény klasszikus műveket, miket eredetiben olvasott. Az »Armenia«-ban kezdette nagy gondal és még nagyobb készültséggel írt művét közreadni. 1887. márt. havára küldötte be az első közleményt és az utolsót 1891. szept. 22-én Kolozsvárt a statusgyűlés alatt személyesen adta át. »Ha lehet — így szólott lapunk szerkesztőjéhez — ne hagyj ki egyetlen egy füzetből sem; mert az élet rövid.. és nagyon szeretném munkámat, melynek megírására fordítottam életem szabad óráit — nyomtatásban látni«. És egyetlen forró óhajtását nem érthette el. »Rövid az élet«. Haza ment Erzsébetvárosra, rendezte dolgait, végrendeletet csinált, megmutatta unokaöccsének, Markovich János ügyvédnek, hogy hol vannak kéziratai — azután visszajött Kolozsvárra; itt mütét alá vetette magát. Jól sikerült a mütét, de utóbb más baj állott elő, mely kioltotta nemes életét. Mihelyt rosszabbra fordult a baj, azonnal értesítette szerellett barátunk Gámentzy János, kinek uri házánál igen gondos ellátásban részesült a beteg, e lap szerkesztőjét. Bementünk Kolozsvárra, de drága barátunk már a

végpercekben volt; az nap 9 óraker vissza is adta művelt lelkét Teremtőjének. Könnyes szemekkel megnéztük halva is, megvártuk míg holttestét elszállították Erzsébetvárosra. De haza intett a kötelesség. Lapunk ekkor már le volt zárva, azért nem tehattünk folyóiratunk deczemberi füzetében a szomorú esetről említést. Innen egy igénytelen koszorú beküldésével, mit nevünkben Govrik Gergely mechitharista atya és hittanár tett boldogult koporsójára, köszöntük meg a »tehetséges munkatársnak« azt a páratlan munkásságot, mit lapunk érdekében kifejtett. — 1890-ben Kapatán kanonokkal együtt akartuk közreadni boldogult arczképét is. »Csak a nagy emberek arczképét szokták közreadni« — szökött a megtestesült szerénység . . és nem küldött arczképet. Sokat lehetne a tudós Markovichról írni; de nemsokára úgy is adni fogjuk arczképét és életrajzát, mit egy szakavatott kéz már be is küldött. Igen szépen írt életrajzot közölt a »Közművelődés« is Markovichról, ki az erdélyi róm. kath. papság egyik legkiválóbb, legeszesebb alakja volt. Hét nyelvet tudott (magyar, latin, görög, német, olasz, francia, román).*) Kéziratait e lap szerkesztőjének hagyta végrendeletileg. — A theologián tanuló társasága volt Erdély neves róm. kath. püspökének: Lönhart Ferencnek; egy ízben így szólott a seminariumban társaihoz: »Meglátjátok, hogy ebből a törekvő, eszes theologus-társunkból — és ekkor Lönhartra mutatott — idővel püspök lesz«. Mikor aztán Urunk Királyunk kegye néhány évvel ezelőtt a gyulafehérvári káptalan derék nagyprepostját püspökké nevezte ki, Markovich üdvözlő táviratában csak annyit mondott: »Nem voltam álpróféta«. Mondják, hogy a sok üdvözlés közül, miket ezen alkalommal kapott, egyik sem hatotta meg a jólelkű püspököt annyira, mint a Markoviché. Rögtön eszébe jutott a seminarium. A próféta, ezen kitűnő püspök, ki tudja méltányolni az igazi érdemet, ajánlatára nyert kanonokságot. De itt hagyta muló rangodat, barátaidat, kik annyira szerettek, becses munkáidat, melyek megörökítik nevedet és csak a jótetteket, miket oly nagy számmal gyakoroltál, vitted magaddal. Ezek előre mentek és kinyitották számodra a mennyeknek kapuját... Áldja meg a jutalmazó Isten, felejthetlen barátunk, porladozó jobbodat, melylyel oly sok jót tényeztél és lapunknak oly sok és érdekes cikket írtál!

Conipeare armenista Tiflisen át Ecsmiádzinbe ment, hogy ott az örmény kéziratokat tanulmányozza; nevezett angol egyetemi tanár pár évvel ezelőtt még járt az örmény katolikoszok székvárosában.

*) Szellemes társalgó, jó adomázó, kiváló szónok volt. A statusgyűléseken nem egyszer mondott rögtönözve igen talpraesett felköszöntőt.

Szerkesztő.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

